

Arkadiusz Przybyłka

Akademia Ekonomiczna w Katowicach

**SYSTEM EDUKACJI
WOBEC POTRZEB RYNKU PRACY**

Streszczenie: Rynek pracy jest ściśle związany z innymi dziedzinami gospodarki. Istotne są jego powiązania zwłaszcza z edukacją na wszystkich szczeblach kształcenia. Ważne jest, aby szczegółowo analizować te związki, co może przynieść pozytywne zmiany zarówno w systemie edukacji, jak i w strukturze zatrudnienia. Sytuacja na rynku pracy ciągle się zmienia, dlatego chcąc mieć większe szanse na znalezienie zatrudnienia, trzeba zainwestować w odpowiednie wykształcenie, gdyż im niższe wykształcenie, tym te szanse maleją. Obecnie, w dobie powszechnej informatyzacji gospodarki i wprowadzania do kraju nowoczesnych technologii, gospodarka polska potrzebuje wykształconych obywateli, żeby mogła się rozwijać. Jednak aby to mogło mieć miejsce, potrzebny też jest odpowiedni system edukacji nastawiony na potrzeby rynku pracy.

W każdym społeczeństwie szkoła jest instytucją, która spełnia określone i regulowane społecznie funkcje zgodnie z przyjmowaną wizją człowieka wykształconego, a także kierunkami przemian kulturowych i cywilizacyjnych. Współcześnie wśród tych zmian szczególne znaczenie mają: postęp naukowo-techniczny, eksplozja informacji, tempo przyrostu wiedzy, rozwój społeczeństwa informacyjnego, procesy globalizacji gospodarki i kultury, nasilające się procesy integracyjne i migracyjne. Postępująca globalizacja gospodarcza i społeczna jest możliwa jedynie dzięki podnoszeniu poziomu edukacji i jej unifikacji. Wymienione czynniki kształtują m.in. rynek pracy, z którym szkoła i edukacja są powiązane wieloma relacjami (por. [Bogaj 2006, s. 11]). Wynika to m.in. ze stwierdzenia, że: „rynek pracy jest miejscem i mechanizmem, który kształtuje stosunki płac i powoduje alokację pracowników między różnymi pracami, w sensie zawodowym, działowym i geograficznym”. Stronę popytową rynku pracy reprezentują pracodawcy, którzy zgłaszają zapotrzebowanie na usługi siły roboczej. Stronę podażową natomiast reprezentują gospodarstwa domowe, oferujące usługi siły roboczej [Kwiatkowska 2007, s. 10]. Edukacja jest powiązana z rynkiem pracy wieloaspektowo. Wykształcenie, kwalifikacje, kompetencje zawodowe, które są efektem edukacji, wyznaczają status pracownika na rynku pracy, zapewniają bezpieczeństwo zatrudnienia, pozycję zawodową i rozwój

oraz poziom płacy. Natomiast dla przedsiębiorstwa i gospodarki umiejętności pracowników są niezbędnym czynnikiem efektywnego funkcjonowania.

Za efekt działania rynku pracy należy uznać zarówno dla jednej, jak i dla drugiej strony wypracowanie środków do egzystowania i godnego bytowania populacji uczestniczącej w tym procesie. Należy zaznaczyć, że uczestniczący podlegają silnym uwarunkowaniom procesu historycznego rozwoju społeczeństwa, którego podstawową cechą jest zróżnicowanie. Przejawia się ono w wielości standardów kulturowych, cywilizacyjnych, kontynentalnych, regionalnych i lokalnych, a zarazem w narastającej zależności tzw. obszarów peryferyjnych od obszarów centralnych, potrzebujących surowców, zasobów ludzkich, nowych rynków zbytu.

Przechodzenie współczesnego świata od cywilizacji przemysłowej do informacyjnej, od społeczeństwa przemysłowego do społeczeństwa informacyjnego dokonuje się w procesie ścierania się różnych systemów wartości, nowych koncepcji człowieka, różnych wizji przyrody i historii. W takiej sytuacji szczególna rola przypada edukacji, przed którą staje wyzwanie związane z przemianami istoty pracy ludzkiej, karier zawodowych i dopasowaniem do potrzeb rynku pracy (por. [Bogaj 2006, s. 26-27]).

Edukacja jest rozumiana jako wychowanie, wykształcenie, nauka oraz proces zdobywania wiedzy, umiejętności, kształcenie. W nowoczesnej polityce społecznej jest to zadanie wyrównywania szans edukacyjnych ludzi na różnych etapach ich rozwoju. Brak powszechności i równości w dostępie do wiedzy rodzi kwestię edukacyjną, rozumianą z jednej strony jako nierówność ograniczająca szansę jednostki na rynku pracy, a z drugiej – jako komplikowanie rozwoju społeczno-gospodarczego. Zdobywanie kwalifikacji jest bowiem najtańszym sposobem podnoszenia poziomu konkurencyjności gospodarki i przyspieszenia tempa rozwoju gospodarczego, a także poziomu rozwoju technologicznego i poprawy bezpieczeństwa pracy.

Wiele zmieniło się w świecie i samej edukacji, wskazano istotne trendy i tendencje jej rozwoju. Staje się ona wielowymiarowa i rozwija się na podstawie czterech podstawowych filarów:

- uczyć się, aby wiedzieć – uczenie się dla wiedzy,
- uczyć się, aby działać – uczenie się pracy i kompetencji,
- uczyć się, aby żyć wspólnie – uczenie się dla zrozumienia innych,
- uczyć się, aby być – uczenie się dla własnego rozwoju [Zieliński 2007, s. 23].

Wszystkie te wymiary są ważne i potrzebne, tworząc łącznie nierozzerwalną całość, na którą nieprzemierzony wpływ ma współczesny dynamiczny rynek pracy. System szkolnictwa musi dostosowywać się do zmian tam zachodzących oraz kształcić perspektywnie.

Właściwie funkcjonujący system edukacyjny może dać pozytywne efekty, które można odnieść do następujących zagadnień:

- wykorzystanie w gospodarce kraju wysoko wykwalifikowanych pracowników,
- przygotowanie do prowadzenia różnych rodzajów działalności gospodarczej,

- większa mobilność,
- rozwój gospodarczy regionów z wysoko wykwalifikowanymi pracownikami,
- ograniczenie zjawisk patologicznych,
- możliwość uzupełniania kwalifikacji zawodowych,
- mniejsze obawy utraty pracy (por. [Telep, Ćwik 2008, s. 7]).

Należy mieć na uwadze, że to właśnie absolwenci są szczególnie ważni na rynku pracy. Przedmiotem wymiany na nim bowiem są nie sami pracownicy, ale usługi pracy, których się nauczyli. Te usługi są wynajmowane na pewien czas. Robotnik sprzedaje więc usługi pracy, ale zatrzymuje posiadany kapitał ludzki. Ponadto usługi pracy nie można oddzielić od pracownika, więc przy wynajmowaniu usług pracy równie ważne jak cena są warunki, na których te usługi są świadczone [Kwiatkowska 2007, s. 10].

Zarówno rynek pracy, jak i edukacja – nabywanie umiejętności świadczenia na nim usług, ulegały zmianom wraz z rozwojem historycznym i cywilizacyjnym społeczności świata. Rynek pracy uzależniony był i jest od rozwoju i postępu technologicznego, stosunków sił wytwórczych itp. Natomiast przekształcenia w edukacji dokonywały się z uwzględnieniem ciągłości historycznej jej elementów: treści, metod kształcenia, schematów organizacyjnych itd., współtworzących i określających charakter tradycji danego typu szkoły. Były one także kształtowane przez idee społeczne, w imię których organizowano szkolnictwo (por. [Bogaj 2006, s. 21]).

Rozpatrując edukacyjną funkcję szkoły, należy uwzględnić kilka istotnych kwestii, np. rolę, jaką odgrywały: państwo, kościoły, społeczności lokalne oraz rodziny w rozwoju i wspieraniu szkoły w jej działaniach edukacyjnych (kształcących i wychowawczych). Czynniki te sprawiły, że w rozwoju historycznym wykształciły się: szkoły państwowe, wyznaniowe, municypalne (komunalne) i prywatne. Należy jednak zaznaczyć, że kwestia edukacyjna jest wcześniejsza od powstania pierwszych szkół, których początek i rozwój zawdzięczamy starożytnym Grekom.

Wyraz „szkoła” oznaczał czas wolny przeznaczony na wypoczynek po pracy, na naukę. Przeciwwstawiano go ciężkiej i zrutynizowanej pracy, był to czas, który człowiek mógł poświęcić zaspokajaniu potrzeb wyższych, doskonaleniu się i auto-kracji (por. [Bogaj 2006, s. 18-19]).

Należy przy tym zaznaczyć, że w Grecji obowiązywał ustrój demokratyczny, który sprzyjał tego typu działaniom. Samą naukę, zdobywanie umiejętności wykonywania pracy, a z czasem świadczenie usług pracy na rzecz innych można datować na początek rozwoju cywilizacji. Równoległe z rozwojem cywilizacyjnym rosła rola nauki i poszerzał się zakres wiedzy. Następował również podział pracy i powstawał rynek pracy, czyli pojawiali się ludzie świadczący usługi na rzecz innych. Podział pracy dyktowała zdobyta wiedza, umiejętności, a także często pozycja społeczna człowieka.

Domeną ludzi z wyżyn społecznych stały się: medycyna, filozofia, astronomia itp. Natomiast ludzie z nizin społecznych wdrażani byli do prostych prac, jak uprawa

roli, rzemiosło itp. Pracodawcami z zasady byli: władcy, kapłani, następnie kler, właściciele ziemscy, kupcy. Kolejne okresy i rozwój edukacji oraz rynku pracy należy rozpatrywać historycznie. Można przyjąć, że wspólną cechą tych zmian była ich duża statyczność, która dominowała praktycznie do drugiej połowy XX wieku.

Pod koniec XIX wieku w związku z nasilającymi się procesami demokratyzacji stosunków społecznych, zdobyciami rewolucji naukowo-technicznej narastało zapotrzebowanie na coraz lepiej przygotowane kadry dla rozwijającego się przemysłu (por. [Bogaj 2006, s. 20]).

Kształcenie zawodowe praktycznie do XIX wieku dokonywało się poza szkołą, najczęściej w warsztacie rzemieślniczym, grupie zawodowej czy w rodzinie. Dopiero w XX wieku szkolenie zawodowe zostało włączone do systemu edukacji obok ogólnego. Jednak w wielu zawodach już dużo wcześniej pojawiła się konieczność kształcenia fachowców.

Kształcenie zawodowe w Polsce przechodziło liczne przeobrażenia, zmieniały się cele, treści, metody i formy kształcenia oraz nazwy organizacyjne.

Mimo różnych zawirowań można przyjąć, że panowała pewna równowaga między edukacją a rynkiem pracy. Wynika to z faktu, że absolwenci szkół i uczelni znajdowali możliwość sprzedaży swoich usług na rynku pracy.

Generalnie istnieją dwa podejścia do istnienia lub braku zależności między edukacją a gospodarką. W pierwszym akcentuje się zależność (związek) między zapotrzebowaniem zgłaszanym przez pracodawców na kwalifikacje zawodowe a systemem edukacji zawodowej na każdym jej poziomie, szczególnie na poziomie szkolnictwa średniego zawodowego. W drugim podejściu stwierdza się, że między systemem kształcenia zawodowego a gospodarką związek jest bardzo słaby. To stanowisko uzasadnia się tym, że edukacja rządzi się własnymi prawami i własną logiką. Gospodarka natomiast rozwija się niezależnie od systemu kształcenia i stale ten system wyprzedza [Marszowski 2005, s. 56]. Zgodnie z założeniami tytułu opracowania należy się przychylić bardziej do podejścia pierwszego, gdyż to właśnie zmiany zachodzące na rynku pracy powinny determinować rozwój systemu edukacji w celu zaspokojenia potrzeb gospodarki.

Czynnikami, które mogą istotnie wpływać na projektowanie działań z zakresu harmonizowania popytu na pracę z podażą zasobów pracy w przekroju zawodowo-kwalifikacyjnym, mogą być m.in.:

- rozpoznanie stanu i stosowanie informacji o zależnościach między kierunkami kształcenia zawodowego a kierunkami rozwoju dziedzin gospodarczych i społecznych, zgodnie z tendencjami występującymi na danym rynku pracy,
- uzależnianie skuteczności lokalnych programów rozwoju społeczno-gospodarczego między innymi od ocen i diagnoz związku kwalifikacji zawodowych z potrzebami gospodarczymi, wynikającymi z ich przestrzennego rozlokowania,
- uwzględnianie w systemie informacji o rynku pracy danych o potencjale intelektualnym społeczności lokalnych wynikającym m.in. ze struktury zawodowo-kwalifikacyjnej w celu pomniejszenia dysproporcji w dostępie do pracy,

- prowadzenie działań umożliwiających zwiększenie mobilności zawodowej i edukacyjnej na regionalnym, krajowym i unijnym rynku pracy [Marszowski 2005, s. 57].

Należy również mieć na uwadze, iż współcześnie człowiek powinien uczyć się przez całe życie. Kształcenie ustawiczne ma związek przede wszystkim z globalnym dostępem do informacji i wiedzy bez względu na czas i przestrzeń. Globalizacja wprowadza głębokie zmiany w życiu codziennym i w obszarze pracy zawodowej, co wiąże się ze wzrastającą indywidualną odpowiedzialnością za jakość wykształcenia, posiadanej wiedzy i kompetencji. Można również powiedzieć, iż edukacyjne drogi dorosłych wiodące przez społeczne i zawodowe struktury w społeczeństwie uczącym się są w coraz wyższym stopniu podporządkowane wymaganiom rynkowym. Ta orientacja na rynek i rozwój gospodarczy określa szczególnie istotny obszar kształcenia ustawicznego aktualizującego się w społeczeństwie opartym na wiedzy, jakim jest kształcenie w przedsiębiorstwach, tzw. uczących się organizacjach, budujących kompetencje zawodowe i społeczne pracowników zarówno na podstawie intencjonalnych oddziaływań edukacyjnych, jak i przez doświadczenie wypływające z codziennych działań. Podkreślić w tym miejscu należy znaczenie występującej konwergencji obszarów zainteresowań edukacji i przedsiębiorstw [Internet 1]. Do zadań priorytetowych w zakresie polityki edukacyjnej określonej na poziomie Unii Europejskiej należą w związku z tymi wyzwaniami:

- dostępność do edukacji w ciągu całego życia;
- dążenie do otwartego i elastycznego podejścia do edukacji,
- przeciwdziałanie marginalizacji;
- diagnozowanie potrzeb edukacyjnych rynku pracy.

W tej sytuacji ważniejsze od wąskiej specjalizacji staje się wykształcenie ogólne, wszechstronne i zróżnicowane. Edukacja współczesna powinna być zatem elastyczna, wielokierunkowa, obszerna i wszechstronna. Taka edukacja zapewnia bowiem człowiekowi swobodę poruszania się na konkurencyjnym rynku pracy, zapewnia wysokie kwalifikacje i kompetencje umożliwiające karierę i pieniądze [Zieliński 2007, s. 21].

Spowodowało to, że w okresie transformacji ustrojowej znacznie zwiększyła się liczba absolwentów uczelni wyższych – wzrosła mianowicie przeszło czterokrotnie. Znacznemu powiększeniu się uległa także liczba szkół wyższych: o ile w 1990 r. było ich 112, o tyle już w 2007 r. ich liczba wzrosła do 456. Było to skutkiem przede wszystkim ponaddwukrotnego wzrostu współczynnika skolaryzacji dla szkolnictwa wyższego, a także wyżu demograficznego z przełomu lat 70. i 80. XX wieku. Zmieniła się jednak zasadniczo struktura absolwentów szkół wyższych, wśród których zdecydowanie dominowali absolwenci nauk społecznych, biznesu i prawa. Stanowią oni nadal ponad połowę osób opuszczających mury uczelni. Jest to istotny element zmian pozytywnych, gdyż człowiek wykształcony lepiej i łatwiej potrafi sobie poradzić w sytuacjach traumatycznych, szybciej też przystoso-

wuje się do zmian. Najwięcej osób obecnie na pierwszym roku studiuje na kierunkach ekonomicznych i administracyjnych. Grupa ta stanowi 23,1% wszystkich studentów na pierwszym roku. Jednocześnie zaobserwowano spadek zainteresowania kierunkami społecznymi, informatycznymi oraz inżynieryjno-technicznymi. Zmniejszyła się również ogólna liczba studentów na tych kierunkach: w roku akademickim 2007/2008 na kierunkach społecznych kształciło się 270,1 tys. osób (3,9% mniej w porównaniu z rokiem poprzednim), na kierunkach informatycznych – 95,2 tys. (6,5% mniej), na inżynieryjno-technicznych – 132,6 tys. (5,2% mniej) [*Studenci szkół wyższych...* 2008]. Spowodowało to jednakże zjawisko niedopasowania struktury podaży i popytu na pracę pod względem ukończonych kierunków studiów, co wyraża się nasyceniem rynku specjalistami w wielu dziedzinach, przy niezaspokojonym zapotrzebowaniu na absolwentów kierunków technicznych. Powoduje to, iż w najbliższych latach zaczną brakować inżynierów. Na zlecenie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w 2008 r. przeprowadzono badania, których wyniki wskazują, w jakich specjalnościach będzie w najbliższym czasie brakować specjalistów. Obrazuje to tab. 1.

Tabela 1. Ilu inżynierów będzie brakować?

Specjalizacja	Za rok	Za 2 lata	Za 5 lat
Mechanicy	11 760	16 440	18 520
Inżynierowie budownictwa i inżynierii środowiska	7 780	8 850	9 630
Elektrycy	4 760	5 440	5 770
Programiści	3 250	3 580	3 260
Specjaliści technologii żywności i żywienia człowieka	2 060	2 640	2 500
Górnicy, metalurzy i pokrewni	2 020	2 780	4 280
Inżynierowie elektroniki i telekomunikacji	1 790	1 930	1 830
Informatycy	1 320	1 960	1 960
Projektanci i analitycy systemów komputerowych	1 280	1 420	1 230
Chemicy	780	2 420	2 660
Geodeci i kartografowie	730	980	1 220
Inżynierowie rolnictwa, leśnictwa i pokrewni	540	540	630
Inne specjalności inżynierskie	17 220	18 230	22 680
Razem	55 290	67 210	76 170

Źródło: [Benedyk, Szostek 2008, s. 76].

Sytuacji takiej nie można tłumaczyć wyłącznie wyborami dokonywanymi przez młodzież. Na jej decyzje w znacznym stopniu wpływa dostępność kierunków studiów, a ta zależy od kosztów kształcenia. To z tego powodu w prywatnych szkołach wyższych 80% słuchaczy studiuje zarządzanie i marketing. Także niskie nakłady na edukację publiczną promują rozwój tanich kierunków kształcenia i takich form, tj. studiów zaocznych o skróconym wymiarze czasu [Juchnowicz].

Dotychczasowy polski system edukacji cechuje więc wiele wad, do których można zaliczyć:

- duży stopień specjalizacji wymagający często wąskiego nauczania zawodowego na szczeblu ponadpodstawowym,
- słabe związki z otoczeniem gospodarczym, w tym także z miejscowym zapotrzebowaniem na kadry,
- brak systemu, który wydawałby obiektywne oceny jakości, przynosił efektywne nauczanie,
- słabo rozwinięte poradnictwo zawodowe,
- częsty brak powiązań pomiędzy formami kształcenia i stopniami.

Konieczne staje się więc systematyczne dostosowanie edukacji do wymogów zmian na rynku pracy. Ze społecznego punktu widzenia szczególnie groźna stała się utrata takich wartości, jak: etos pracy, rodzina, szkoła. Temu procesowi towarzyszyła narastająca fala prymitywnych standardów kultury masowej, postaw konsumpcyjnych, fascynacja zasadą „mieć”, prowadząca do atrofii uczuć wyższych, utraty wrażliwości moralnej, niezdolności do rozumienia drugiego człowieka i poczucia wspólnoty [Bogaj 2006, s. 26].

Innym niekorzystnym zjawiskiem jest wyuczona bezradność wraz z oczekiwaniem dostatku i gratyfikacji bez uprzedniego wysiłku oraz patologiczna „zaradność”, czyli „kombinowanie”, jak oszukać prawo, system i innych ludzi, zawiść wobec wszelkiego sukcesu i niezdolność do działań solidarnych wobec słabych i ubogich, narastająca przestępczość oraz brutalizacja życia społecznego [Kwieciński 1998].

Procesy te miały ścisły związek ze zmianami strukturalnymi na rynku pracy, które były związane z przechodzeniem do gospodarki rynkowej. Decydujący wpływ miała i ma nadal restrukturyzacja przemysłu. Dotyczyło to spadku zatrudnienia w przemyśle paliwowo-energetycznym, metalurgicznym, przy jednoczesnym pojawieniu się możliwości świadczenia usług pracy w branżach usługowych, przetwórstwie czy budownictwie [*Śląski rynek...* 2006, s. 21]. Za dynamiką zmian popytowej strony rynku pracy nie nadąża strona podaźowa, której jądro tkwi niewątpliwie w edukacji. Niedostosowanie w zakresie szkolnictwa wyższego i braki w zawodach technicznych zostały już wspomniane. Nieadekwatna również do wymogów rynku pracy jest oferta edukacyjna szkół zawodowych na różnych szczeblach. Tworzenie warunków rozwoju nowoczesnego szkolnictwa zawodowego jest zadaniem pilnym, a zarazem długofalowym. Wymaga także współdziałania władz oświatowych wszystkich szczebli, przedsiębiorców, partnerów społecznych i samych szkół. Zadanie to utrudnia dotychczasowa marginalizacja szkolnictwa zawodowego. Szansą zmiany tej sytuacji jest zainteresowanie pracodawców wywołane koniunkturą gospodarczą oraz możliwości korzystania ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego [Osiecka-Chojnacka 2007, s. 1].

Do 1989 r. najczęściej młodzieży, zwłaszcza w regionach wysoko uprzemysłowionych, kształciło się w nurcie szkolnictwa zawodowego, które oferowało przygotowanie zawodowe o wąskim profilu, ale zapewniającym miejsce pracy. Od początku lat 90. XX wieku zasadnicze szkoły zawodowe zaczęły zanikać, a do najważniejszych powodów ich likwidacji można zaliczyć:

- upadek lub restrukturyzację zakładów prowadzących szkoły przyzakładowe,
- zdecydowany wzrost aspiracji edukacyjnych społeczeństwa,
- silnie stymulowany rozwój szkolnictwa wyższego wymagający przygotowania na poziomie szkół średnich [Osiecka-Chojnacka 2007, s. 1].

Zmiany te obrazuje tab. 2.

Tabela 2. Szkoły i uczniowie w szkolnictwie ponadgimnazjalnym

Wyszczególnienie		1990/1991	1993/1994	1996/1997	1999/2000	2002/2003	2004/2005	2005/2006
Przysposabiające do pracy	szkoły	.	.	.	.	.	183	294
	uczniowie	.	.	.	.	.	3,1	5,2
Zasadnicze szkoły zawodowe	szkoły	2995	2748	2573	2408	2227	1845	1778
	uczniowie	814,5	769,5	691,3	590,4	265,1	239,2	232,5
Licea ogólnokształcące	szkoły	1100	1574	1754	2156	2548	2553	2572
	uczniowie	445	602,4	714,4	864,1	745,5	747,7	738,6
Technika, technika uzupełniająca i licea profilowane	szkoły	3607	4461	4811	5658	6395	5611	4641
	uczniowie	636,6	764,6	868,4	961,9	815,1	815,5	753,3

* Licea profilowane funkcjonują od 2001 r.

Źródło: [Osiecka-Chojnacka 2007, s. 1].

Dane zawarte w tab. 2 wyraźnie wskazują na zmniejszenie zakresu szkolnictwa zawodowego, a tym samym na spadek liczby absolwentów mogących świadczyć na rynku pracy podstawowe i niezbędne usługi na rzecz dynamicznie rozwijającej się gospodarki. Jednak istotnym elementem struktury rynku pracy jest struktura pracujących według wykształcenia i kwalifikacji oraz wykonywanych zawodów. Kwalifikacje i wykształcenie oraz posiadany zawód potencjalnych pracowników są podstawowymi czynnikami kształtującymi popyt pracodawców na siłę roboczą [Kwiatkowska 2007, s. 135]. Drugim równie ważnym aspektem jest aktualne zapotrzebowanie gospodarki na usługi. Strukturę pracujących według poziomu wykształcenia przedstawia tab. 3.

Dane zawarte w tab. 3 wskazują na wzrost pracujących z wyższym wykształceniem, co wynika niewątpliwie ze wzrostu innowacyjności polskiej gospodarki, z napływu inwestycji zagranicznych, z wdrażania nowych technologii itp. Znajduje również potwierdzenie fakt, że w zasobie pracujących dominującą grupę 1/3 ogółu

stanowisk nadal stanowią osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym [Kwiatkowska 2007, s. 134-136]. Należy podkreślić znaczenie tej grupy w gospodarce, ponieważ niezależnie od zachodzących zmian w gospodarce część osób i tak zajmować będzie robotnicze stanowiska zarówno w produkcji, jak i w obsłudze społeczności lokalnych. Dlatego też niezbędne wydaje się kształcenie osób świadczących usługi takiej pracy.

Tabela 3. Struktura pracujących według poziomu wykształcenia w Polsce w latach 1995-2007 (w %)

Pracujący \ Lata	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2007
Ogółem, w tym:	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
– wyższe	11,4	11,6	12	13	13,4	14,1	15,6	17,1	19,1	20,5	21,8	22,7
– policealne i średnie zawodowe	27,9	28,2	28,8	29,5	31,2	30,5	29,8	29,9	29,1	29	29,7	29,3
– średnie ogólnokształcące	6	6	6,2	6	7,1	7	6,8	7,1	7,6	7,9	7,9	8,1
– zasadnicze zawodowe	33,5	34	34,5	34,6	33,3	33,6	33,9	32,7	32,3	31,3	30,7	30,1
– podstawowe i niepełne podstawowe (również gimnazjalne)	21,2	20,2	18,5	16,9	15	14,8	13,9	13,2	11,9	11,2	9,9	9,6

Źródło: [Kwiatkowska 2007, s. 136].

Jednak zmienność otoczenia, będąca pochodną postępu technologicznego i naukowego, wciąż wymaga nowego podejścia do przygotowania zawodowego człowieka do pracy, także możliwości jego przystosowania do nowego otoczenia, z jakim musi się on stykać w procesie zatrudnienia oraz w życiu codziennym. Zmiany powodują, że człowiek musi spełniać coraz wyższe wymagania [Baraniak 2006, s. 61]. Stawia to przed sferą edukacyjną nowe wyzwania zarówno w szkolnym, jak i pozaszkolnym systemie kształcenia zawodowego. Przez szkolny system edukacji rozumie się dziś wszystkiego rodzaju szkoły, począwszy od gimnazjów z oddziałami przysposabiającymi do pracy po wyższe szkoły zawodowe. Pozaszkolne kształcenie zawodowe skupia ogół placówek i instytucji pozaszkolnej oświaty zawodowej prowadzonych przez:

- stowarzyszenia edukacyjne, gospodarcze i społeczne,
- organizacje branżowe i związki zawodowe,
- spółki i prywatne firmy edukacyjne,
- zakłady pracy,
- instytuty badawczo-rozwojowe.

Umożliwiają one uczącym się przez uczestnictwo w takich zajęciach, jak: kursy, seminaria, konferencje, staże podyplomowe, praktyki, szkolenia, prelekcje, uzyskanie przygotowanie do zawodu lub kwalifikacje zawodowe. A ponadto oferują doksztalcanie i doskonalenie zawodowe [Baraniak 2006, s. 72]. Formy te są niezwykle istotne w czasie, kiedy to ciągle istnieje potrzeba doksztalcania, doskonalenie

nia oraz samokształcenia wobec dynamiki zmian na rynku pracy, aby zachować szansę na ciągłość pracy zawodowej. Należy również dodać, że na takie postawy wpływają nie tylko dokonujące się zmiany, ale również sytuacja gospodarcza kraju. Polska, będąc członkiem UE, uczestniczy w jej polityce gospodarczej i globalnej. Wszystkie kryzysy więc wpływają w pewien sposób na gospodarkę kraju. Stawia to każdorazowo wyzwania przed rynkiem pracy, który musi się dostosować do zmian, a więc i zapotrzebowanie na usługi świadczone przez pracobiorców się zmienia. System edukacji, jak wykazano, jest mocno związany z gospodarką regionalną, krajową i lokalną. W sposób pośredni na zmniejszenie kosztów dofinansowania bezrobotnych może wpływać ukierunkowanie młodzieży szkół podstawowych i gimnazjalnych na kierunki umożliwiające podjęcie zatrudnienia w przyszłości. W szkolnictwie ponadgimnazjalnym, tworząc sieć szkół, szczególnie zawodowych i liceów profilowanych, trzeba uwzględnić potrzeby rynku pracy, a nie tylko możliwości edukacyjne kadry pedagogicznej (por. [Jeżowski 2006, s. 83]). Stawia to nowe wyzwania przed współczesną edukacją. Oferta edukacyjna powinna być: elastyczna, wielokierunkowa, nadmiarowa, obszerna i wszechstronna. Wielokierunkowa przede wszystkim pod względem przyszłości, innowacyjności i aktywności. Taka edukacja zapewni pracownikom swobodę poruszania się na konkurencyjnym rynku pracy, wysokie kwalifikacje i kompetencje umożliwiające karierę, pracę i środki do życia [Zieliński 2007, s. 21]. Sytuacja na rynku pracy jest niezmiernie ważnym stymulatorem podnoszenia poziomu kształcenia. Wydłużenie okresu kształcenia i zdobywanie wyższych kwalifikacji podnosi walory jednostki, powodując zarówno możliwość uzyskania wyższych przyszłych dochodów, jak i zwiększenie szansy na uzyskanie dobrej pracy [Grodzicki 2000, s. 7].

Zmiany w systemie edukacji wymagają jednak czasu, gdyż ich efekty są widoczne dopiero po upływie pewnego okresu. Zasadnicze sprawy wymagające zmian powinny być realizowane niezależnie od koniunktury politycznej. Do takich strategicznych działań można zaliczyć:

- kształcenie nauczycieli – podniesienie jakości kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli i osób prowadzących szkolenia, bowiem bez opanowania przez nich m.in. takich kompetencji, jak: interpersonalne, organizacyjne, pedagogiczne, zmiany w polskiej oświacie będą niemożliwe,
- upowszechnienie edukacji przedszkolnej – ma ona podstawowe znaczenia dla rozwoju dziecka. Należy wspierać finansowo gminy, których nie stać na prowadzenie przedszkoli, oraz rozwijać alternatywne formy wychowania przedszkolnego, gdyż jest to podstawowy krok do zapewnienia powszechnej edukacji,
- obniżenie wieku obowiązku szkolnego,
- wzrost nakładów na edukację,
- reforma programowa – wprowadzenie spójnej podstawy programowej wraz z położeniem nacisku na przedmioty matematyczno-przyrodnicze,
- równość szans w dostępie do edukacji,

- komputeryzacja szkół,
- nauczanie języków obcych,
- autonomia szkół,
- standardy pedagogiczne – warunki sprzyjające wychowaniu,
- szkolnictwo zawodowe – nowoczesne kształcenie powiązane z rynkiem pracy [Edukacja – trudne lata... 2008, s. 123-124].

Wszystko to wskazuje na ścisłą zależność między rynkiem pracy a ofertą edukacyjną. Dlatego edukacja może w znacznym stopniu zminimalizować najbardziej niekorzystne zjawisko, jakim jest bezrobocie, które jest źródłem różnych patologicznych zjawisk w życiu społecznym oraz wykluczenia społecznego w przypadku jego długotrwałości.

Literatura

- Baraniak B., *Szkolny i pozaszkolny system kształcenia zawodowego*, [w:] *Szkola a rynek pracy*, red. A. Bogaj, S.M. Kwiatkowski, PWN, Warszawa 2006.
- Benedyk E., Szostek M., *Zawody przyszłości*, „Polityka” 2008 nr 36.
- Bogaj A., *Szkola w społeczeństwie obywatelskim*, [w:] *Szkola a rynek pracy*, red. A. Bogaj, S.M. Kwiatkowski, PWN, Warszawa 2006.
- Edukacja – trudne lata. Raport*, Stowarzyszenie Edukatorów, Warszawa 2008.
- Grodzicki J., *Edukacja czynnikiem rozwoju gospodarczego*, Adam Marszałek, Toruń 2000.
- Jeżowski A., *Ekonomika oświaty*, Dom Wydawniczy ABC, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2006.
- Juchnowicz M., *Polityka edukacyjna wobec potrzeb rynku pracy*, www.fundacja.edu.pl.
- Kwiatkowska W., *Zmiany strukturalne na rynku pracy w Polsce*, Wydawnictwo UŁ, Łódź 2007.
- Kwieciński Z., *Ideologie i kompetencje edukacyjne w świadomości publicznej*, „Forum Oświatowe” 1998 nr 1 (18).
- Marszowski R., *Śląski rynek pracy. Podstawowe zagrożenia i zadania*, [w:] *Rynek pracy, lokalna polityka zatrudnienia i integracja społeczna. Górnośląskie i górnoaustriackie doświadczenia*, red. H.M. Pescher, R. Marszowski i K. Tausz, GIG, Katowice 2005.
- Osiecka-Chojnacka J., *Szkolnictwo zawodowe wobec problemów rynku pracy*, „Biuro Analiz Sejmowych” 2007 nr 16.
- Studenci szkół wyższych w Polsce w roku akademickim 2007/2008*, GUS, Warszawa 2008.
- Śląski rynek pracy w procesie transformacji polskiej gospodarki*, red. D. Kotlorz, GWSH, Katowice 2006.
- Telep J., Ćwik B., *Lokalny rynek pracy w Polsce w latach 2001-2005*, ALMAMER WSE, Warszawa 2008.
- Zieliński J., *Uwarunkowania i założenia przemian edukacyjnych w XXI wieku*, [w:] *Edukacja wobec rynku pracy i integracji europejskiej*, red. K. Szczepańska-Woszczyzna, Z. Dacko-Pikiewicz, WSB, Dąbrowa Górnicza 2007.

Źródła internetowe

[1] http://www.e-mentor.edu.pl/artukul_v2.php?numer=2&id=12.

EDUCATIONAL SYSTEM IN THE FACE OF NEEDS OF LABOUR MARKET

Summary: Labour market is closely associated with other fields of economics, especially with all stages of education. It is important to test these connections because it can bring positive changes both at educational system, and in the employment structure. The situation on the work market is still changing, therefore if you want to have a very good chance to find employment it is necessary to invest in appropriate education, because the lower profession the lower the chances. At the time of wide computerization economy and modern technologies Polish economy needs educated citizens so that it can develop. However, it can take place if there is an appropriate educational system set for the purposes of the labour market.